

POBLE SEC

MEMÒRIA DE LA RESISTÈNCIA

HORTES DE SANT BERTRAN **La Canadencs**
Eduardo Mendoza

LA BRETXA DE SANT PAU **El refugi 307**
Antonio Rabinad

EL PARAL · LEL **Teatres i cafès**
Francisco González Ledesma

Una passejada per un barri combatiu que va ser actiu protagonista i escenari privilegiat de les transformacions socials, econòmiques i culturals que va viure la Barcelona de principis del segle XX.

«Los pobres se divierten en el Paralelo. Es una avenida ancha, con cafés cantantes, bares y cines. Detrás del Paralelo está todo en tinieblas. Un barrio obrero. Casas altas entre solares vacíos. Paredes sin ventanas. Balcones con ropa tendida constantemente. Niños abandonados. Gatos.»

Ilya Ehremburg, 1938.

HORTES DE SANT BERTRAN

«Encara als bars hi ha gots amb gotes de silenci.
Encara el barri amaga enyoraments i plors.
Encara dels terrats s'albira la muntanya.
Encara el Paral·lel té rètols de colors.
Però de les velles quadres no surten els carruatges
que acompanyaven nuvis i enterraments antics.
Les dones no fan cua per omplir cantis d'aigua.
Ja no hi ha safareigs on rentar-hi el desig.»

[Fragment del poema «A Méndez» de Júlia Costa]

Comencem el nostre itinerari pel Poble Sec a l'extrem de l'avinguda del Paral·lel, davant de les antigues muralles de la ciutat, enderrocades a mitjan segle XIX. Tot seguit enfilarem el carrer de Puig i Xoriguer fins arribar al parc del Mirador del Poble Sec. Si pugem encara una miqueta més, podrem contemplar als nostres peus bona part d'un barri que té com a límits la mateixa muntanya de Montjuïc, l'avinguda del Paral·lel, el mar i el barri d'Hostafrancs. Un territori fruit de la fusió de tres peces suburbanes: les Hortes de Sant Bertran (que s'extenien des del mar fins el carrer de Salvà), l'Eixample de Santa Madrona (des de Salvà fins a l'actual carrer de Radas) i la França Xica (de Radas fins a Hostafrancs).

Segons Miquel Badenas, historiador del barri, cal buscar l'origen del nom Poble Sec a la implantació de fàbriques de teixits d'indianes a la zona de les Hortes de Sant Bertran. Tradicionalment humides, les Hortes van patir, a mitjan segle XIX, l'assecament dels seus pous per l'ús intensiu d'aigua que realitzaven les noves indústries. Aquest desastre ecològic —com l'anomenaríem avui— va provocar, a més de la dessecació dels pous,

---

la filtració d'aigua de mar. Va començar, aleshores, un moviment de protesta contra les fàbriques i els hortolans van sol·licitar a l'Ajuntament la concessió d'aigua per regar. A final de l'any 1852, els efectes de la manca d'aigua eren evidents i els veïns van començar a referir-se a les seves hortes com el Poble Sec.

Perdut l'ús agrícola, comencen els intents dels propietaris per edificar als seus terrenys. Un cop derogada la qualificació d'àrea d'influència militar del Castell de Montjuïc —vigent des de la guerra de Successió de 1714—, es requalifica el sòl com a urbanitzable i els veïns elaboren pel seu compte diversos projectes urbanístics que es sotmeten a la consideració de l'Ajuntament. La majoria dels edificis es van construir entre 1870 i la segona dècada del segle xx, i els carrers nous que s'obriren van rebre el nom dels seus propietaris: Cabanes, Lafont, Mata, Palaudàries, Carrera, Fontrodona, Piquer, Vila i Vilà... Així començà a créixer un barri de carrerons estrets i finques altes, característiques d'un model urbanístic oposat a l'Eixample de Cerdà i encaminat a encabir tanta gent com fos possible en el mínim espai.

Paral·lelament a la urbanització del barri, les barraques s'estenien imparables pels camins que duen a la muntanya pels carrers del Poeta Cabanyes i de la Creu dels Molers. El 1915 ja n'hi havia més de mil i, el 1929, amb l'arribada d'immigrants que busquen feina a les obres de construcció del metro i a l'Exposició Universal, ja són gairebé sis mil cinc-cents les barraques comptabilitzades. Tot i que la guerra civil va suposar una aturada del creixement d'aquest tipus d'infrahabitatge, la nova onada migratòria dels anys quaranta va suposar un nou impuls. L'any 1957 eren més de cinquanta mil les persones que vivien en barraques a Montjuïc.

Abans de baixar cap al Paral·lel, no podem deixar d'esmentar altres aspectes del protagonisme que la muntanya va tenir en el desenvolupament del barri. Per exemple, les pedreres explotades massivament des dels temps dels íbers, i fins l'any 1957; les fonts i berenadors que van ser lloc d'esbarjo per a molts veïns durant dècades o la malsana influència de les instal·lacions militars del Castell de Montjuïc. Aquest està envoltat per una llegenda negra forjada durant anys a base d'episodis com el bombardeig sobre la ciutat ordenat per Espartero el 1842 o els afusellaments i tortures practicades contra els treballadors durant el Procés de Montjuïc de 1896, uns fets que marcarien a foc el moviment obrer del barri i de la ciutat sencera.

LA CANADENCA

Baixarem ara pel carrer de Mata fins arribar al passatge de La Canadencia, un indret situat enmig dels terrenys ocupats per l'antiga central de Mata i actual seu social de l'empresa elèctrica FECSA. Aquesta emblemàtica planta industrial, que amb les seves tres xemeneies canviaria per sempre l'*skyline* del barri, era propietat de la Sociedad Española de Electricidad quan va obrir les seves portes, l'any 1883. La central passaria, anys després, a mans de la Compañía Barcelonesa de Electricidad i, posteriorment, a Riegos y Fuerzas del Ebro, una empresa filial de la Barcelona Traction Light and Power, més coneguda com La Canadencia.

Fou aquesta darrera la que donaria nom a una de les vagues més importants de la primera part del segle xx. El conflicte començà els darrers dies de gener de 1919, quan l'empresa va rebaixar el sou del personal de facturació.

El 5 de febrer, en solidaritat amb els seus companys, els obrers iniciaren una vaga de braços caiguts i la direcció respongué amb l'acomiadament de cent quaranta persones.

El 21 de febrer es van plegar a la protesta les altres dues companyies elèctriques.

Els tramvies no podien circular, els diaris van deixar de publicar-se i el setanta per cent

---

de les fàbriques va parar per manca d'electricitat. A l'hora baixa, tot va quedar completament a les fosques. El govern de Romanones es va apoderar de l'empresa i efectius de l'exèrcit posaren en marxa les màquines per assegurar el subministrament. La repressió no trigaria a arribar: es clausuraren els sindicats i centenars de treballadors foren detinguts.

La vaga s'estengué, llavors, a les companyies del gas i l'aigua. En una demostració de força, el sindicat únic d'arts gràfiques va iniciar la censura vermella, impeding als diaris la publicació de notes que perjudiquessin la lluita obrera. Amb aquesta mesura, els sindicalistes van aconseguir neutralitzar per uns dies la difusió d'un ban del capità general Milans del Bosch, que ordenava mobilitzar militarment tots els empleats de les companyies d'electricitat, aigua i gas, d'edats compreses entre els 21 i els 38 anys. La majoria dels obrers no va acatar les ordres i uns tres mil van ser traslladats al Castell de Montjuïc.

Davant de la tenaç resistència dels treballadors, la situació semblava no tenir sortida, i el govern va decidir jugar a dues cartes. D'una banda va decretar l'estat de guerra, mentre que, al mateix temps, iniciava una negociació amb els sindicalistes. Finalment, el 17 de març s'arribà a un acord molt favorable per als treballadors: es posarien els detinguts en llibertat, els vaguistes serien readmesos sense represàlies, hi hauria un augment de sou i s'establiria la jornada laboral de vuit hores. El 19 de març, en un acte tens i multitudinari a la plaça de toros de Las Arenas, Salvador Seguí, el Noi del Sucre, dirigent carismàtic de la CNT, va aconseguir que els vaguistes ratifiquessin l'acord. El dilluns 24 de març, però, encara hi havia detinguts, i molts obrers se sentien enganyats per la patronal. Es va decretar la vaga general per a les dotze en punt. La ciutat es va paraitzar completament. Fàbriques, comerços, oficines, bars, entitats bancàries, tot estava tancat. Fins i tot els serveis indispensables —com el de pompes fúnebres— van parar, i s'hagueren de fer trasllats a peu fins als cementiris, amb el taüt a coll. Una immensa quietud es va apoderar dels carrers. A la tarda es va decretar novament l'estat de guerra i els punts neuràlgics van ser ocupats per l'exèrcit.

Dimarts començaren a patrullar els sometents —uns vuit mil voluntaris armats procedents de la burgesia—, obligant a l'obertura dels comerços i impeding que es formessin grups als carrers. Les autoritats van publicar un nou ban on, apel·lant al civisme, demanaven als propietaris de cotxes la seva col·laboració per al restabliment dels serveis. Durant aquells dies es van poder veure destacats personatges de l'alta burgesia, com el marquès de Vilanova i Geltrú i el baró de Güell, realitzant la feina dels transportistes.

El 14 d'abril, amb més de sis mil obrers empresonats, només es mantenien aturats els obrers del ram de la construcció i els carreters. La vaga arribava a la seva fi. Aquesta vegada els treballadors no van veure acomplertes les seves demandes. Arrel del conflicte, el governador, el cap de la policia i tot el govern de Romanones dimitiren. Davant de la creixent demostració de força del moviment obrer, la burgesia, dirigida pels seus elements més reaccionaris, es va organitzar en la Federació Patronal de Barcelona.

S'inicia una etapa de repressió contra els treballadors, a través del *lock out* i la creació de bandes de pistolers a sou, que atemptaran contra els principals dirigents sindicals. Les organitzacions obreres també s'armaren en grups d'acció com Los Solidarios o El Crisol. Començaven els violents anys del pistolisme.

EDUARDO MENDOZA

(Barcelona, 1943)

Eduardo Mendoza va néixer a Barcelona l'11 de gener de 1943. Educat sota l'estricta mirada dels maristes, va estudiar la carrera de Dret. Després de llicenciar-se, viatjà per Europa i aconseguí una beca per estudiar sociologia a Londres. Quan torna a Barcelona els seus coneixements d'alemany, anglès i francès li permeten treballar com a advocat en un cas que tenia com a protagonista a la Barcelona Traction Light and Power, és a dir a La Canadenca. L'origen d'aquest cas rau en una demanda, interposada pel govern belga, on s'acusava al govern espanyol de conspiració mercantil i fraus comesos durant l'expropiació de La Canadenca i la fundació de FECSA.

Al 1973, Mendoza marxa a Nova York on trobarà feina de traductor a l'ONU. Allà viu fins al 1982. A Barcelona, mentrestant, s'anaven publicant els seus llibres. A partir del 1982, i sempre com a traductor simultani d'anglès, francès i espanyol per a l'ONU, comença a viatjar per diferents ciutats del món.

Tot i el seu esperit nòmada, Barcelona ha estat i és el lloc habitual on desenvolupa la seva tasca literària; una ciutat que es convertirà en una de les protagonistes principals de les seves novel·les. És el cas de *La ciudad de los prodigios* (1986), una obra que narra la història d'Onofre Bouvila, un immigrant que arriba a Barcelona i es fa repartidor de propaganda anarquista i venedor ambulat d'una loció per fer créixer el cabell.

Mitjançant mètodes poc ortodoxos, Bouvila acabarà convertit en un dels homes més rics i influents del país. El període en què es desenvolupa la narració és el comprès entre les dues Exposicions Universals de Barcelona, la de 1888 i la de 1929, amb una ciutat tumultuosa, agitada i pintoresca com a teló de fons.

Mendoza és considerat per la crítica com un dels renovadors de la narrativa actual en llengua castellana. Entre les seves influències trobem la literatura tradicional espanyola, la novel·la bizantina, el realisme i l'actual gènere policíac.

Mauricio o las elecciones primarias, publicat l'any 2006, és el seu darrer llibre.

OBRA:

La verdad sobre el caso Savolta. Seix Barral, 1975.

El misterio de la cripta embrujada. Seix Barral, 1978.

El laberinto de las aceitunas. Seix Barral, 1982.

La ciudad de los prodigios. Seix Barral, 1986.

Nueva York. Destino, 1986.

La isla inaudita. Seix Barral, 1989.

Barcelona modernista. Planeta, 1989.

Sin noticias de Gurb. Seix Barral, 1990.

Restauración. Seix Barral, 1990.

El año del diluvio. Seix Barral, 1992.

Una comedia ligera. Seix Barral, 1996.

La aventura del tocador de señoras. Seix Barral, 2001.

Baroja, la contradicción. Omega, 2001.

El último trayecto de Horacio Dos. Seix Barral, 2002.

Mauricio o las elecciones primarias. Seix Barral, 2006.

SOBRE L'AUTOR I LA SEVA OBRA

- SANTOS BOTANA, E. *La narrativa de Eduardo Mendoza y la posmodernidad: un análisis textual*. Universitat Autònoma de Barcelona, 1997.
- VALLES CALATRAVA, J. *El espacio en la novela: el papel del espacio narrativo en La ciudad de los prodigios de Eduardo Mendoza*. Universidad de Almería, 1999.
- HERRÁEZ SERRA, M. *La estrategia de la posmodernidad en Eduardo Mendoza*. Editorial Ronsel, 1998.
- KNUTSON, D. *Las novelas de Eduardo Mendoza: la parodia de los márgenes*. Editorial Pliegos, 1999.
- GIMÉNEZ MICÓ, M. J. *Eduardo Mendoza y las novelas españolas de la transición*. Editorial Pliegos, 2000.
- YANG, C. *Eduardo Mendoza y la búsqueda de una narrativa policíaca española*. Editorial Pliegos, 2000.
- SAVAL FERNÁNDEZ, J. V. *La ciudad de los prodigios, de Eduardo Mendoza*. Editorial Síntesis, 2003.

TEXT 1

«Aquell financer devia ser obtús, miop o sord, perquè no va entendre bé el que li oferia el dimoni a canvi de l'ànima; es va pensar que l'objecte de l'intercanvi era precisament el promontori on es trobaven; tan aviat com es va acabar la visió o va despertar del seu somni va començar a pensar en la forma de treure profit del turó. Era i és de vessants una mica abruptes, però en general amable i frondós; hi creixien llavors el taronger, el llorer i el gessamí; quan del castell infame que la coronava no en brotaven foc, metralla i bombes damunt la ciutat per una raó o altra, els barcelonins acudien en ramat a la muntanya: a les fonts i deus hi feien berenades campestres les famílies menestrals, les minyones i els soldats. A força de pensar el financer va tenir finalment una idea que va considerar genial: Fem a Montjuïc una Exposició Universal, va pensar. Una Exposició Universal que tingui tant d'èxit i reporti tants beneficis com la del 1888, es va dir. En aquells moments el dèficit que havia deixat aquest certamen l'acabaven d'eixugar a costa de sacrificis i la ciutat només guardava memòria de l'esplendor i les festes. L'alcalde va acollir la iniciativa amb un entusiasme barrejat amb una mica d'enveja. Caram, quina idea més bona, ¿per què no se m'ha acudit a mi primer?, pensava mentre el financer li exposava el seu pla. De seguida es va votar un subsidi. La muntanya de Montjuïc va quedar tancada al públic; en van tallar els boscos, en van canalitzar o cegar amb dinamita les fonts; hi van fer talussos i s'hi van preparar els fonaments del que haurien de ser els palaus i pavellons. Com la vegada anterior, els entrebancs no van trigar a arribar: l'esclat de la Gran Guerra primer i la reticència del Govern de Madrid sempre en van paralitzar les obres. A l'hora de la mort i per la intercessió de sant Antoni Maria Claret, el financer va poder rescatar l'ànima de les urpes del maligne, però l'Exposició no va reviure. Va caldre que passessin vint anys perquè la política d'obres públiques del general Primo de Rivera insuflés nou alè a la idea. Ara no tan sols Montjuïc sinó tota la ciutat seria escenari dels seus projectes colossals: es van enderrocar molts edificis i es va aixecar el paviment dels carrers per fer-hi les vies del metro. L'aspecte de Barcelona recordava les trinxeres d'aquella Gran Guerra que havia engegat a dida l'Exposició. En aquestes obres i en les de l'Exposició hi treballaven milers d'obriers; manobres i paletes vinguts de tota la Península, sobretot del sud. Arribaven en trens plens de gom a gom a les andanes de l'estació de França, ampliada i renovada feia poc. Com

---

sempre, la ciutat no tenia capacitat per absorbir aquesta allau. Els immigrants s'allotjaven en casulls, per falta de casa. A aquests casulls els van dir "barraques". Els barris de barraques brotaven d'un dia per l'altre als afores de la ciutat, als costers de Montjuïc, a la ribera del Besòs, barris infames anomenats la Mina, el Camp de la Bóta i Pekín. El que més amoïnava d'aquest fenomen, el pitjor del barraquisme, era el seu caràcter de permanència, la seva sedentarietat. A les finestres de les barraques més miserables hi havia cortines fetes de parracs; amb pedres emblanquinades delimitaven jardins davant les barraques, en aquests jardins hi plantaven tomàquets, amb llaunes de petroli buides feien testos on creixien geranis vermells i blancs, julivert i alfàbrega.»

[Fragment de *La ciutat del prodigis* d'Eduardo Mendoza]

TEXT 2

«El Poble-sec era una aglomeració humana com les que fa poc he vist a la baixa Itàlia. Hi havia tanta roba a assecar en finestres i balcons, tantes criatures cridant pels carrers, tants grups d'homes i dones a les portes de les cases, tants pianos de manta, tantes cançons i una tal vociferació entre balcó i balcó, que travessar aquell món era com rebre a l'esquena un xàfec de garrotades. El mes de maig, la llum era blanca i petulant i semblava evaporar la humilitat i la intimitat de les coses: tot quedava vulgar, cru, canalla. Recordo, però, que sempre que hi vaig passar hi vaig veure una noia de dotze o tretze anys [...] escabellada, asseguda a la voravia, distreta i indiferent a tot el que la voltava. Menjava cacauets i cantussejava hores i hores les cançons sentimentals de la misèria del barri.

Acabada l'aglomeració urbana, en el tallat mateix que feia la muntanya, començava tot d'una, però, un gran silenci. Emprenia un camí flanquejat de llaunes de petroli. A banda i banda quedaven uns hortets minúsculs, raquítics, de terra argilenca i vermella, superposats sobre la vessant.»

[Fragment de *Coses vistes* de Josep Pla]

TEXT 3

«En cuanto llegan á la pared del foso señalado para la ejecución, el oficial del piquete llama á los sentenciados por sus nombres para que adelanten tres pasos.

Molas grita: ¡Soy inocente! ¡Asesinos!

Mas añade: ¡Viva la anarquía!

Alsina prorrumpe también con firmeza: ¡Muera la Inquisición! ¡Esto es un asesinato!

El público oye estos gritos sobrecogido de terror.

La firmeza y obcecación de los reos causan tanta tristeza como asombro en la gente, y se ve en todos los semblantes pintada la turbación más honda.

Nogués dice dirigiéndose al piquete: ¡Fuego! ¡Fuego!

Molas pide á los soldados que se acerquen más.

El oficial que manda la fuerza ordena á los reos que se arrodillen, y así lo verifican.

Nogués dice con serenidad: ¡Apuntad bien! ¡No hagáis padecer!

Molas grita con fuerza: ¡Viva la revolución social!

Óyense repetidas voces de: ¡Somos inocentes!

El oficial agita el pañuelo.

Suena la descarga.»

[Publicat al diari madrileny *La Correspondencia de España*, el 5 de maig de 1897]

Nota: Mas, Nogués, Molas, Aschieri i Alsina, condemnats durant el procés de Montjuïc, van ser afusellats en un acte públic al fossat del castell, el 4 de maig de 1897.

«Viendo los guardias que con tan suaves procedimientos no lograban nada, apelaron a otros más expeditos. Guillotinamiento de los testículos con cuerdas de guitarra, aplicación de hierros candentes a la carne, quemaduras con puntas de cigarro encendidas, introducción de cañitas entre carne y uña, aplicación de un aparato de hierro á manera de casco que oprimía horriblemente la cabeza y desgajaba los labios: éstos fueron los métodos de indagación que dieron por resultado la deposición de las declaraciones en que se basa todo el proceso.»

[Fragment d'una carta conjunta, firmada per setanta presos i enviada a diferents diaris de l'època. Publicada al llibre *Los victimarios* de Ramón Sempau.]

LA BRETXA DE SANT PAU

«Mis vecinos disparaban desde tejados, ventanas, portales; desde cualquier sitio que les ofreciera alguna protección. Las armas —creo que ya lo he dicho— eran bastante ridículas, pero la gente estaba dispuesta a todo.»

[Fragment de *Historia de mis calles*, de Francisco González Ledesma]

Seguim el nostre itinerari tot tornant enrera pel passatge de La Canadencia i agafant, cap a la dreta, el carrer de Vila i Vilà. Aquest ens portarà fins a la Bretxa de Sant Pau, nom amb què era conegut l'indret on conflueixen el Paral·lel i la ronda de Sant Pau. En aquesta petita plaça, just al davant de l'antic teatre El Molino, tingué lloc un dels primers actes d'enfrontament dels veïns del Poble Sec contra l'*alzamiento nacional*.

Quan els militars insurgents del quarter de Lepanto enfilaren el Paral·lel des de la plaça d'Espanya, amb l'objectiu d'unir-se als sublevats del quarter de les Drassanes, la gent va apressar-se a construir una gran barricada de llambordes que pretenia tancar les rondes, el Paral·lel i les entrades al Poble Sec i al districte Cinquè. La resistència popular va fer recular els franquistes però, poc després, aquests tornaren, amb més mitjans i virulència, i aconseguiren ocupar la posició provocant desenes de morts, molts d'ells membres del Sindicat de la Fusta de la CNT.

La reconquesta d'aquesta barricada era essencial per aconseguir el control del quarter de les Drassanes. Per aquest motiu, els anarquistes García Oliver, Ascaso i Durruti van anar cap a la Bretxa per dirigir l'atac que obligaria als militars insurgents a refugiar-se dins del teatre El Molino on, finalment, van ser detinguts. El mateix 19 de juliol, hores després, la caiguda del quarter de les Drassanes i la transmissió per ràdio del missatge de rendició del general Goded, cap de la rebel·lió militar a Barcelona, van desfermar l'eufòria popular al barri i a la ciutat sencera.

Pujarem ara pel carrer del Roser on hi havia la seu del Sindicat de la Fusta i on foren traslladats els militars detinguts al Molino. Aquest sindicat va prendre part del procés de creació del Consell de la Fusta Socialitzada, que es va instal·lar al carrer de Tapioles, tocant a la Parròquia de Santa Madrona. El Consell controlava tot el procés de producció, des dels boscos dels Pirineus d'on s'extreia la fusta fins a la manufactura final.

Arribats al carrer de Blai tombarem cap a mà dreta. De seguida ens creuarem amb el carrer del Poeta Cabanyes on, al número 33, estava la seu de les Joventuts Llibertàries del Poble Sec i on, durant la postguerra, va créixer el cantautor Joan Manuel Serrat. Seguim caminant per Blai fins arribar al número 34. Aquest edifici, escola catòlica abans de la guerra, fou reconvertit en seu del Sindicat de la Fusta de la CNT l'any 1936 i, tres anys més tard, en seu de la Falange. El local, reivindicat per l'Associació de Veïns del barri, s'obrí com a centre cívic l'any 1991 i, avui, s'ha convertit en la biblioteca pública Francesc Boix. Al mateix emplaçament funciona també el Centre de Documentació Històrica del Poble Sec, una entitat que té com a objectiu la recuperació i defensa del patrimoni documental del barri.

Francesc Boix, el personatge que dona nom a aquest equipament, era un jove militant comunista que, en acabar la guerra, es va haver d'exiliar a França, on va ser empresonat pels nazis i enviat al camp de concentració de Mauthausen. Fotògraf de professió, Boix va treballar als laboratoris fotogràfics de les SS. Durant mesos aconseguí amagar i, després, treure del camp de concentració més de dues mil fotografies. L'any 1946 va declarar davant el Tribunal Internacional Militar a Nüremberg.

EL REFUGI 307

Girem cua i tornem enrera fins a la cantonada amb el carrer de Tapioles. Baixarem uns metres en direcció al Paral·lel per fixar-nos en l'església de Santa Madrona. Inaugurada el 1888, fou coronada, a principis dels anys vint, amb un campanar en forma de punxa, decorat amb rajoles ceràmiques de València ben brillants. La parròquia, que ja havia estat incendiada el 1909, durant la Setmana Tràgica, començà novament a cremar la tarda del 19 de juliol de 1936, després de l'expulsió d'alguns militars que s'havien refugiat al campanar fugint de l'atac de la Bretxa de Sant Pau.

Pugem ara carrer de Tapioles amunt fins arribar al passeig de l'Exposició, tot recordant que —malgrat l'alegria provocada per les victòries dels primers dies— ben aviat la fam, els bombardeigs i l'arribada incessant de refugiats es convertirien en les constants d'una ciutat que aviat va perdre l'esperit revolucionari que la caracteritzà durant els primers mesos de la guerra.

El febrer de 1937 un creuer protagonitzava el primer bombardeig amb víctimes contra la ciutat i, el 16 de març del mateix any, el Poble Sec patia el primer atac aeri a càrrec de l'aviació italiana. El barri, situat a prop del port i amb objectius militars importants —com la central tèrmica del Paral·lel o les fàbriques d'armament instal·lades a les antigues fonerries— va ser durament castigat.

Els nombrosos morts i els cinc edificis destruïts a la confluència dels carrers d'Anníbal, de Radas i de la Creu dels Molers van empènyer els veïns a prendre precaucions. Es va enderrocar la brillant torre de l'església de Santa Madrona, que servia de punt d'orientació per a l'aviació enemiga, i es començaren a construir refugis per tot el barri. Però els habitants del Poble Sec no van ser els únics. A Barcelona, en dos anys, se'n van fer mil quatre-cents. El maig de 1937 s'editava *Defensa Passiva Antiaèria*, un llibre que pretenia aconseguir que tots els veïns que havien sortit al carrer a construir refugis ho fessin amb uns coneixements mínims. Al territori de l'actual districte de Sants-Montjuïc, se'n van

---

habilitar prop de tres-cents i un d'ells va ser l'anomenat *Refugi 307*.

Tot i que el 307 tenia fama de ser força segur, els terribles bombardeigs del març de 1938 van provocar l'esfondrament d'una part del refugi que va caure damunt d'un grup de nens que dormien a terra. Durant aquelles llargues hores, les bombes van matar a un miler de persones, van destruir desenes d'edificis i, sobretot, van sembrar el pànic entre la població civil.

Al número 177 del carrer Nou de la Rambla, darrera del Centre d'Atenció Primària Les Hortes, trobem una de les portes d'aquest refugi. Excavat a la muntanya aprofitant el desnivell del terreny, el projecte contemplava quatre-cents metres de túnel accessibles a través de tres entrades. La capacitat d'aquest refugi s'estimava en dues mil persones i estava equipat amb sis lavabos, grup electrògen, llum el·lèctrica, aigua corrent i bancs de fusta. En acabar la guerra, el 307 tenia dos-cents metres excavats i revestits.

Barcelona i les altres ciutats que patiren els bombardeigs en el període 1936-1939 foren el banc de proves d'una nova tàctica de guerra que es faria extensiva, a partir d'aquell moment, arreu del món i que liquidava la resolució de la Societat de Nacions de 1932 que prohibia el bombardeig a les poblacions no combatents. Durant els gairebé dos anys que van durar els atacs, vuitanta cinc bombes van caure al Poble Sec. La darrera va esclatar al carrer del Poeta Cabanyes, el 24 de gener de 1939, dos dies abans de l'entrada de les tropes nacionals a Barcelona.

ANTONIO RABINAD

(Barcelona, 1927)

Fill d'una família d'immigrants aragonesos, Antonio Rabinad va néixer a Barcelona l'any 1927 i visqué la seva infantesa al barri del Clot. El seu pare, que havia lluitat a la guerra d'Àfrica, feia d'encarregat d'un negoci de lones i formava part del sometent i d'Unió Patriòtica; i va ser afusellat l'any 1937 pels milicians de la FAI. Després de la mort del pare, la situació econòmica es va complicar perquè el sou que la seva mare guanyava cosint sacs a la Farinera del Clot era insuficient per mantenir la família. Amb tretze anys, Rabinad va deixar l'escola i començà a treballar.

Des de petit, la literatura havia estat la seva passió i també el seu refugi, com ho demostra el fet que, durant els bombardeigs, Rabinad es quedés llegint al seu llit mentre la seva mare i la seva germana corrien a protegir-se sota terra. L'any 1952 va publicar el seu primer conte a la revista *Destino* i va guanyar el Premio Internacional de Novela amb el seu primer llibre *Los contactos furtivos*. L'obra va ser prohibida per la censura i passarien gairebé quatre anys fins que es publicà una versió molt mutilada. En una carta enviada per un dels censors a l'editor Josep Janés s'hi podia llegir: «Rabinad pot ser tan bó com diuen Somerset Maugham i Eugeni d'Ors [membres del jurat], però la moral d'un poble és superior a la seva literatura».

El 1957 Rabinad marxa a Veneçuela, on viurà fins l'any 1964. Animat pels elogis de l'editor Carlos Barral, torna a Barcelona decidit a seguir endavant amb la seva carrera d'escriptor. El 1965 es publica *A veces, a esta hora* i, dos anys després, guanya el Premi Ciutat de Barcelona amb *El niño asombrado*. Rabinad treballarà com a director literari de l'editorial Seix Barral fins que l'any 1976 és acomiadat. Aleshores decidirà escriure *Memento Mori*, una obra designada per la crítica literària com «la novel·la de la Barcelona de la guerra i la postguerra». Aquests temes segueixen presents al llibre *El hombre indigno*, una combinació de memòries, diari i crònica que cobreix el període que va de 1927 fins a 1957.

De la mà del seu amic Vicente Aranda, Rabinad ha fet també algunes incursions al món

---

del cinema. Va fer de productor a la pel·lícula «Fata Morgana» (1965) i, també amb Aranda, ha escrit els guions de «Las crueles» (1969), «Tiempo de silencio» (1986) i «Libertarias» (1996). El seu darrer llibre, publicat per Lumen l'any 2004, és *El hacedor de páginas*.

OBRA:

A veces, a esta hora. Seix Barral, 1965.
El niño asombrado. Seix Barral, 1967.
Los contactos furtivos. Bruguera, 1985.
La transparencia. Lumen, 1986.
Memento Mori. Círculo de lectores, 1987.
Libertarias. Planeta, 1996.
Juegos autorizados. Planeta, 1997.
Marco en el sueño. Galaxia Gutemberg, 1999.
El hombre indigno. Alba editorial, 2000.
El hacedor de páginas. Lumen, 2004.

TEXT 4

«Este domingo, 19 de julio, mi padre y mi tío —vivimos en el mismo rellano, en puertas correspondidas: uno monárquico, cenetista el otro— escuchan la radio en el comedor, hablan con parquedad, juegan a cartas. Fuera, suenan disparos. Yo debo de haber oído —pero sin retenerlo en la memoria— el nombre de ese general que acaba de sublevarse en África. Y cuando una ráfaga de tiros repiquetea peligrosamente en el alféizar de la ventana abierta, mi tío y mi padre, absortos, las cartas en la mano, se guarecen más adentro, empujando la mesa de hule con la silla, como temiendo mojarse.

[...]

El lunes siguen sonando las sirenas, pero da igual; es fiesta. La calle está vacía. No. Un auto con varios milicianos se arrima a la acera y del mismo desciende un hombre joven, un muchacho, con un traje de dril azul oscuro.

[...]

El martes, la sublevación ha muerto, ¡viva la Revolución! Un camión repleto de gente se detiene en la esquina [...] junto a la barricada. Fusiles, brazos arremangados.

¡A Teruel!, gritan desde el camión.

[...]

¡El ulular de las sirenas! En la negrura de la noche trazaban rastros de tinta aún más negra. Al irse la luz y desaparecer nosotros con ella, nos sentíamos engañosamente a salvo, como si no estuviéramos en casa: nos vestíamos a ciegas, como autómatas. Hasta que de repente lo negro era sacudido en sus cimientos por el estallido de las primeras bombas.

Al principio nos refugiábamos en los bajos, en casa del señor Urbano, [...] funcionario del Ayuntamiento. [...] Sentados en torno a la mesa del comedor, a la luz de una vela, [...] hablábamos en voz baja y calma escuchando el lejano fragor de las bombas, su eventual progresión hacia nosotros. [...] Luego fuimos al túnel de la Meridiana, parecía más seguro, y además allí no había augures; sólo gente resignada a vivir o a morir, lo que sonase. Llevábamos un colchón.»

[Fragment de *El hombre indigno* d'Antonio Rabinad]

TEXT 5

«Feia precisament un parell de setmanes que, el diumenge amb l'àvia, en Jeroni havia pujat a dinar a Montjuïc. Els del Poble Sec hi tenien un hort, amb una barraqueta, no gaire lluny de l'estació del funicular [...]. El dia era gloriós, amb el tumult de cases i de llum fins al peu de Collserola i, a toca mà, el verd de les hortalisses encara a terra, ben regades, el vermell dels tomàquets. De tomàquets, en van collir per posar-los a taula, una taula de nyigui-nyogui, però ben parada, amb tovalles i el porró. [...] Uns moments després, en Jeroni era dins la barraca de l'hort. Era molt petita i, a dins, tenia a la paret un enorme cartell d'una revista del Paral·lel, amb una vedet amb granota i gorra. [...] El matí després de la nit del bombardeig, l'àvia i ell van anar a veure els parents [...] Poble Sec amunt. Sí, la zona on vivien la tia Remei i els seus havia rebut de valent. Els guardes no deixaven pas que hi entressin tots els qui volien fer-ho [...] però l'àvia va convèncer sense dificultat els homes del servei d'ordre [...]. Hi havia cases esbotzades, destruïdes fins al nivell de la voravia, però la de la tia Remei només tenia trencats els vidres que ningú no havia protegit amb el prescrit encreuament de tires de paper engomat.»

[Fragment de *Una discreta venjança* de Jordi Sarsanedas]

TEXT 6

«Españoles de Cataluña: El grandioso desfile de nuestro invicto ejército por la capital de Barcelona, después de liberar hasta el último rincón de las tierras catalanas, es el acontecimiento más grandioso de nuestro renacer. Son los soldados de España, que, curtidos por dos años y medio de duro pelear, sorprenden de nuevo al mundo con su pujanza, demostrándole que la España imperial que un día le imprimió su fe y su carácter está viva en esta juventud gloriosa que supera las marcas y rebasa los cálculos para la conquista de la gloria. Cuarenta y cuatro días de ofensiva sin un descanso en la batalla bastaron para derrotar al enemigo y llevar vuestra bandera hasta el último pico de los baluartes pirenaicos. Catalanes, no olvidéis nunca que por la redención de esta querida tierra entregó España su mejor tesoro: ¡la sangre generosa de su juventud! ¡Sublime ofrenda a la unidad de la Patria! Honrad y glorificad siempre a los caídos heroicamente por tan alta empresa. ¡A nuestros mejores soldados...! ¡¡A los que en los campos de batalla, en el aire y en el mar, entregaron sus vidas alegres por España!! Símbolo y garantía de nuestro futuro es el Ejército que hoy aclamáis; las filas apretadas y la mirada lejos... Ante nada se detiene y por nada se arredra. Es la juventud en pie y organizada que no llora ante las ruinas de la riqueza perdida, porque se siente con fuerzas para crearla; que desprecia los bienes materiales porque lleva en su corazón tesoros de espiritualidad y de grandezas y que consagra su vida a servir al destino de España. ¡¡Ejércitos de Tierra, Mar y Aire!!! España siente el orgullo de vuestra gloria, y yo el de mandaros. Españoles: desde esta tierra, de la gran Cataluña rescatada, gritad conmigo: ¡Arriba España! ¡Viva España!»

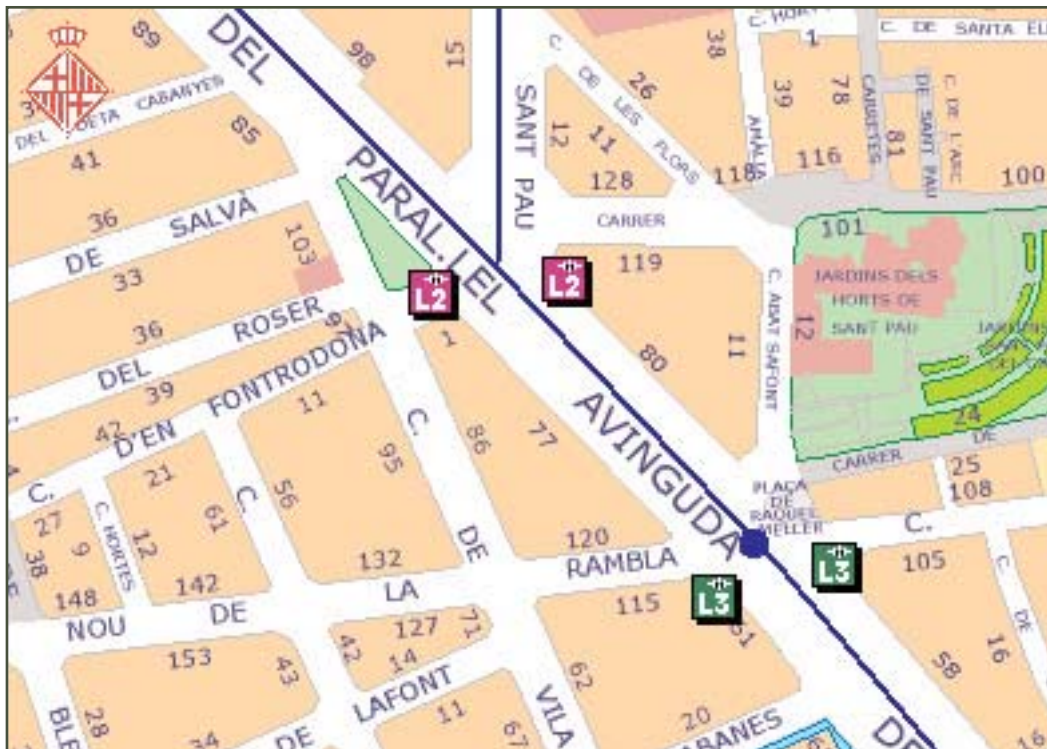
[Missatge del general Francisco Franco, difós per Radio Nacional de España, el febrer de 1939]

EL PARAL·LEL

«Fue el Paralelo siempre zona peligrosa y revolucionaria. Sector de público meramente obrero, envenenado por teorías destructivas, prestó mayor atención a quien le hablaba groseramente, con impudor y con odio, que no al que le tendía la mano, sincera y cordial, y le ayudaba en el espinoso camino de la vida.»

[Manuel Tarín Iglesias, 1943]

Baixarem ara pel carrer Nou de la Rambla fins arribar al Paral·lel, tot passant per davant de la sala Apolo. Aquesta avinguda es va començar a construir l'any 1892 en virtut d'una normativa de la Comissió d'Eixample que determinava l'obertura de les vies que envoltaven Ciutat Vella. El Paral·lel es va obrir oficialment al trànsit el 3 d'octubre de 1894 i els elements que el van caracteritzar des del principi van ser la seva amplària, les cases porxades i les tres xemeneies de la Central de Mata.

Quan l'alcalde Rius Badia va decretar, el 1895, l'expropiació dels barracons del Circ Alegria, situats a la plaça Catalunya, molts artistes i firaires s'instal·laren al Paral·lel. Durant la primera dècada del segle xx, proliferaren les tavernes, els teatres i els cabarets i, ràpidament, el centre de l'oci obrer de la ciutat es traslladà cap aquesta avinguda. Com afirma Isidro Torres a la seva guia Barcelona històrica, antiga y moderna, descriptiva e il·lustrada, el Paral·lel va esdevenir una «antítesis del Paseo de Gracia». Tots els diumenges, en paraules de l'historiador Miquel Badenas, el Paral·lel s'omplia d'obres i menestrals que «paseaban por la mañana y tomaban el sol con la ropa limpia de los domingos, [...] porque el domingo esto era para ellos: aseo, descanso y diversión en sus teatros y cafés. Era el descanso ganado dignamente tras la semana de intenso laborar [...] y si por la tarde no acudía a algún espectáculo que en el Paralelo se ofrecía, por lo

---

que fuese, siempre le quedaba el recurso de sentarse en la terraza de alguno de los innumerables cafés que le brindaba la visión del constante bullir de la gente, porque el Paralelo en sí era ya todo un señor espectáculo».

Des del primer moment, alguns locals del Paral·lel —especialment La Tranquilidad i l'Español— es convertiren en lloc de trobada d'anarquistes; molts dels teatres de l'avinguda eren utilitzats per fer mítings. L'Apolo, per exemple, que es va inaugurar l'any 1901, es cedia gratis als sindicats els diumenges al matí.

Aquell mateix any, i ben a prop, va construir-se un cobert on obrí la taverna La Tranquilidad. Durruti, Ascaso, García Oliver i la gent del Sindicat de la Fusta, que tenien el local al carrer del Roser, formarien part de la clientela de l'establiment. Al voltant de 1910, La Tranquilidad es va traslladar al número 69 del Paral·lel, al costat del pavelló dels Germans Soriano, antecedent de l'actual Teatre Victòria. Fou en aquesta taverna on, el febrer de 1923, Juan García Oliver va exposar, per primer cop, la tàctica de la «*gimnasia revolucionaria*» i on, el 1931, Ilya Ehrenburg, poetessa i escriptora russa, va conèixer a Durruti tot discutint sobre la justícia i la llibertat.

Abans de seguir camí, recordarem que, durant la guerra, l'avinguda del Paral·lel va portar el nom del lliurepensador republicà Francesc Layret. Un homenatge a l'home que, el 30 de novembre de 1920, havien assassinat els pistolers del Sindicat Lliure quan sortia de casa per anar a protestar pel trasllat de trenta presos, entre els quals es trobaven els seus amics Lluís Companys i Salvador Seguí.

El març de 1923, Seguí era mort a trets al carrer Cadena. Un pas més en l'escalada de repressió que culminaria, pocs mesos després, amb el cop d'estat i la dictadura de Primo de Rivera.

TEATRES I CAFÈS

Creuem ara l'avinguda per situar-nos a la cantonada on va obrir, el 1892, el Circo Español Modelo, el primer local d'espectacles del Paral·lel. El seu propietari era Manuel Suñer, un empresari que es va fer ric gràcies a l'èxit de les pantomimes de la *troupe* marselesa dels Onofri. L'any 1903, Suñer va construir, al mateix carrer, el Teatre Onofri, una sala amb capacitat per set mil persones que el 1904 va ser rebatejada —després del trencament entre el promotor i la família d'artistes— amb el nom de Teatre Condal.

Darrera nostre, a la plaça de Raquel Meller, trobem l'edifici tapiat d'un altre dels antics epicentres del Paral·lel, el Teatre Arnau. Obert el 1903, l'Arnau es va especialitzar en el gènere del *music-hall*, tot i que l'alternava amb temporades de comèdia i sarsuela. Folies Bergère va ser el nou nom que va rebre, l'any 1915, fruit d'una moda que portà a afrancesar els noms de la majoria de teatres, coincidint amb la Primera Guerra Mundial. Sens dubte, la seva artista més destacada fou Francisca Marqués, més coneguda com Raquel Meller, que hi va debutar l'any 1911.

Aquesta plaça, que actualment porta el nom de la cantant de Tarazona, era coneguda popularment com El Peñón. Aquí, al voltant de xerraires, venedors ambulants i enllustradors de botes, es reunia una munió de gent que l'omplia a tothora.

Seguirem passejant, ara en direcció a la plaça Espanya, per fer el tram del Paral·lel que va des del carrer de l'Abat Safont fins a la ronda de Sant Antoni. A la dècada dels trenta, la gentada que ocupava les terrasses dels cafès, que es succeïen una darrera l'altra en aquests sis-cents metres, donaven a l'avinguda un aire de festa permanent. Encara avui podem entrar en alguns d'aquests establiments, com ara el cafè Español, tot i que,

---

malauradament, les reformes realitzades han esborrat les petjades d'aquell temps. Amb l'esclat de la guerra civil, el Paral·lel va seguir complint el seu paper de vàlvula d'escapament dels barcelonins. Als teatres, durant els bombardeigs, s'apagaven els llums i tant actors com públic es quedaven immòbils fins que el perill s'allunyava. Després, l'espectacle continuava com si res no hagués passat.

Tot caminant, hem arribat de nou fins a la cruïlla de l'avinguda Paral·lel amb la ronda de Sant Pau. A la plaça de la Bretxa hi ha les restes d'un altre emblema del Paral·lel, El Molino. Aquest famós local de music-hall, inaugurat el 1899 amb el nom de La Pajarera Catalana, tenia restaurant propi i un servei gratuït de cotxes que sortia del Pla de la Boqueria i anava fins al teatre, passant pel carrer Nou de la Rambla. Als anys vint, la *Bella Dorita*, nom artístic de María Yáñez, feia que la sala s'omplís fins al capdamunt en cada actuació.

Després de la guerra, els nombrosos immigrants instal·lats al Raval i al Poble Sec van mantenir viu l'esperit del Paral·lel i, de fet, els anys quaranta van ser una dècada de molta producció lírica. A més de les companyies locals, a les cartelleres sovintejaven les estrangeres i, algunes —com la dels Vienesos, que havia arribat a la ciutat fugint de la Segona Guerra Mundial— decidiren quedar-s'hi per sempre.

Als cinquanta, l'avinguda i la seva oferta d'oci entraren en decadència. Tot i que alguns espectacles, com les revistes de Joaquim Gasa protagonitzades per Mary Santpere i l'actor còmic Alady, seguien omplint els teatres, moltes sales començaren a convertir-se en cinemes i el carrer va perdre bona part del seu encant. Era el principi de la fi d'una avinguda que no ha recuperat mai més l'esplendor que va viure durant les tres primeres dècades del segle xx

FRANCISCO GONZÁLEZ LEDESMA

(Barcelona, 1927)

Francisco González Ledesma va néixer a Barcelona el 17 de març de 1927. Fill d'una família humil del barri del Poble Sec, la seva infància va transcórrer a l'univers delimitat per la muntanya de Montjuïc, el mar i l'avinguda del Paral·lel. El seu oncle, Rafael González Martínez, era periodista i de la seva mà va entrar el jove Francisco al món de les lletres. Amb quinze anys, González Ledesma ja feia guions per les historietes de l'Inspector Dan i del Doctor Niebla. Més tard, estudià la carrera de Dret, exercí de passant al bufet de Maurici Serrahima i acabà especialitzant-se en Dret de la Propietat, fet que li va permetre guanyar força diners.

González Ledesma, sota el pseudònim de *Silver Kane*, es va forjar com a escriptor fent desenes de llibres de l'oest i de terror per l'editorial Bruguera. L'any 1948, Ledesma guanyà el Premio Internacional de Novela, instituït per l'editor Josep Janés, amb *Sombras Viejas*. L'obra va ser prohibida per la censura franquista. El seu segon text, *Los Napoleones*, va patir el mateix destí.

L'any 1984, González Ledesma treballava a La Vanguardia quan va guanyar el premi Planeta amb *Crónica sentimental en rojo*. Dos anys més tard, l'escriptor aconseguia, a França, el Prix Mystère a la millor novel·la estrangera; un reflex de l'èxit que les seves obres —publicades en exclusiva per la prestigiosa editorial Gallimard— han tingut sempre al país veí.

El febrer del 2006, en el marc de la Segona Trobada de Novel·la Negra i Misteri de Barcelona, González Ledesma va rebre el I Premi Pepe Carvalho en reconeixement

---

a la seva trajectòria. Tot i que l'inspector Ricardo Méndez és, de ben segur, el personatge més conegut de González Ledesma, val a dir, que totes les seves obres —les policíacques i les de contingut social— tenen una única protagonista omnipresent: la ciutat de Barcelona i, especialment, els carrers del Paral·lel i el Poble Sec.

OBRA:

Historia de mis calles. Planeta, 2006.
Las calles de nuestros padres. La Factoría de Ideas, 2005.
Cinco mujeres y media. Planeta, 2005.
Crónica sentimental en rojo. Planeta-De Agostini, 2004.
Tiempo de venganza. Planeta, 2004.
El pecado o algo parecido. Planeta, 2002.
¡Colt! ¡Colt! ¡Colt! Ediciones B, 1999.
Cuestión de faldas, cuestión de muerte. Ediciones B, 1999.
Cuidad bien al difunto. Ediciones B, 1999.
A los muertos les gustan las mujeres. Ediciones B, 1999.
La casa de mujeres de Whichita Flat. Ediciones B, 1999.
Buscador de aventuras. Ediciones B, 1998.
Un colt para cada muerto. Ediciones B, 1998.
Don Quijote de Oklahoma. Ediciones B, 1998.
La viuda de Satanás. Ediciones B, 1998.
Historia de Dios en una esquina. Júcar, 1991.
Expediente Barcelona. Júcar, 1987.
Los Símbolos. Plaza & Janés, 1987.
La dama de Cachemira. Planeta, 1986.
Soldados. Plaza & Janés, 1985.

TEXT 7

«Más tarde me enteré de que en el Paral·lel de mi niñez existían otros lugares que ayudaban a pasar la vida al pueblo soberano, como por ejemplo el Cómico y El Molino, además del Bataclán, el Victoria, el Nuevo, el Apolo y alguno más que de adolescente ya no llegué a conocer. El único teatro en el que estuve, muy al principio de la guerra, fue el Cómico, en el que ofrecían unas sesiones matinales completamente gratis, con todo el cuerpo de *vedettes* y *vicetiples*. El distinguido público estaba casi enteramente formado por vecinos poco menos que en pijama y amas de casa en bata. A los críos no se nos ponía ningún inconveniente para que viéramos hermosas piernas de mujer, quizá porque las canciones eran patrióticas. Las chicas del coro gritaban: Miliciano... Miliciano, yo te amoooo. Y más tarde: Si me quieres escribir... Si me quieres escribir, ya sabes mi paradero... En el frente de Madrid, en el frente de Madrid, primera línea de fuegoooo... Todo el mundo cobraba lo mismo, desde los acomodadores a la *vedette* principal, pues ésa era la igualdad del pueblo. Vamos a ver... ¿es que no habían de comer todos igual? Fue entonces cuando se dió aquella anécdota, muy conocida pero muy cierta, según la cual la primera *vedette* dijo: Si todos hemos de cobrar lo mismo, que enseñe el culo el acomodador.

Poco antes se había producido en Barcelona la batalla del 19 de julio de 1936, que cayó

---

en domingo. Yo me enteré en la cama, cuando me despertó el estruendo de los disparos sonando al lado mismo de mi casa. No me enteré, en cambio, de que allí terminaba mi niñez —si es que la auténtica niñez había existido— y empezaba algo que me había de acompañar la vida entera.

[...]

Desde el 27 de enero de 1939, la ciudad dejó de ser nuestra. Fue la Barcelona de los otros.

Fue la Barcelona de los vencedores, los mejores de los cuales trajeron un fusil y el barro de una trinchera, y los peores, unos expedientes y una lista de hombres y mujeres a los que había que matar.

Fue la Barcelona de los exiliados, la gente de San Sebastián y Burgos, que cantaban el "Cara al sol", pero cuya auténtica música era la de las sirenas de las fábricas.

Fue la Barcelona de los nuevos ricos —ricos inmediatos y con certificado de urgencia—, que en seguida encontraron solares para construir un palacio y niñas para estrenar una cama.

Fue la Barcelona de los poetas falangistas, que nunca plantaron un árbol, pero elevaron una cruz.

La Barcelona de los agiotistas, los aprovechados, los mercaderes del hambre, que elegían a las jovencitas en el Parador del Hidalgo, el Comedia, la Parrilla del Ritz y el Café Rosales, donde las jovencitas, eso sí, iban con sus madres, garantía absoluta de su virginidad.

La Barcelona de los palcos de El Molino, muslo y felación, lengüetazo y teta.

La de las vicetiples del Cómic, que abrían ansiosamente sus bocas en el restaurante El Abrevadero antes de abrir sus piernas ante los salvadores de España.

La de la Iglesia, que entronizó un Cristo vengador, gran señor de los ejércitos y general en campaña.

Ésa no era nuestra Barcelona, la de la gente vencida que un día creyó en algo, aunque no supiera muy bien en qué: tal vez en cosas tan sólidas como un jirón de bandera o una canción traída por una ráfaga de viento.

La Barcelona de mi niñez agachó la cabeza, se dispuso a trabajar quince horas diarias y soñó que el mundo aún podía ser hermoso viendo el cine de los sábados.»

[Fragments de *Historia de mis calles* de Francisco González Ledesma]

TEXT 8

«Els cafès-concert del Paral·lel agonitzen. [...] De senyors capaços de destapar cinc o sis botelles de xampany en una avantlloja, cada dia n'hi ha menys. Més ben dit, no n'hi ha ni un. I de consumidors de gasosa amb prou resistència per a aguantar una desfilada de vint o trenta noies que fan la seva obligació, volem dir que canten i ballen, amb la mateixa absència i el mateix desmenjament de la mecanògrafa que pica la màquina pensant en el seu promès, ja en queden ben pocs. Aquestes crítiques circumstàncies han determinat l'agonia dels cafès-concerts del Paral·lel.

Aquests només s'animen una mica a les èpoques d'exhibicionisme tolerat. Ara mateix hi ha anat més gent, o hi està anant, que la que hi cap.

Les eleccions, sabeu? Però que no es facin gaires il·lusions. D'eleccions no n'hi ha cada setmana. L'esclat d'aquests èxits passatgers és la revifalla de la mort.

[...] Anem al Royal Concert? Anem-hi! Hem portat molts estrangers als cafès-concert del Paral·lel. I gairebé tots ens han confessat que enlloc del món no havien vist un espectacle tan canalla. Ni tan impersonal, ni tan rutinari, ni tan mecànic, gosaríem afegir nosaltres. En efecte: en els cafès-concert del Paral·lel la estandarització regna com a mestressa. Tots són iguals. Totes les dones han estat fabricades en sèrie en les acadèmies de cant i ball. Totes fan el mateix. No hi ha cap excepció. I el Royal no n'és una, naturalment. Entrem-hi.

En el vestíbul, ensopeguem amb les inevitables fotos acolorides [...] que cada dia són menys fotografia i més cromo de calendari. I ja som a la sala. L'orquestra [...] ja ha iniciat el preludi. Tots aquests pobres músics, que el cinema sonor ha estalviat, toquen d'esma. Sense convicció. [...] I surt la primera dona. El primer toro!, li llança al rostre un xicotet cruel que seu al primer rengle. Al corral!, afegeix el seu veí... I surt la segona dona. I la tercera. I la quarta... Totes fan el mateix.»

[Fragment de *Barcelona de nit* de Sebastià Gasch]

TEXT 9

«Tenía sólo veinte años, y no me cansaba de decirme que no valía la pena pasar de los treinta y cinco. Cuanto más me analizaba, más faltas de las que achacaba a Seguí me reconocía. Exceso de romanticismo, me decía. No era ni quería ser como él. [...]

Puerto adelante, el barquito se deslizaba suavemente. La noche se me hizo larga, contribuyendo a ello el estómago vacío y el relente de la madrugada. ¡Lástima que hubiese tenido que vender el abrigo! Fueron dieciocho horas de viaje. Todos los inconvenientes de no haber comido y del frío de la madrugada quedaban compensados por la satisfacción que experimenté al contemplar la Puerta de la Paz

y el monumento a Colón, remanso adonde iban a morir las Ramblas.

El tranvía me dejó en el Paralelo, esquina con la Brecha de San Pablo, a unos doscientos metros de la casa de huéspedes de la compañera de Feliu. Llegué allí. Su esposa me recibió con los brazos abiertos, me asignó cama y me sirvió un succulento desayuno de habichuelas con lomo. Feliu, que trabajaba hasta casi el amanecer en el café del teatro Cómico, dormía.

La mujer de Feliu me prestó veinticinco pesetas. Y a la calle, saboreando el pisar de nuevo sus adoquines. Ramblas arriba hasta la plaza de Cataluña, lentamente, como quien dispone de la eternidad. Siempre me había gustado la Boquería, mercado de verduras, frutas, carnes, aves y pescados. La anduve como si fuese la primera vez, aspirando sus aromas penetrantes y distintos. Me entretuvo la contemplación de las vendedoras de pescado, guapas en su mayoría, arremangadas hasta más arriba del codo, de brazos fuertes y mórbidos, ágiles en la manera de escamar los peces.

A pie, pues tenía que hacer tiempo, anduve lentamente hasta la plaza de Cataluña, después por Pelayo y las Rondas, otra vez el Paralelo, a tomar el *vermouth* en el chiringuito frente al Moulin Rouge. Pasó el tiempo y me fui al bar Las Euras, donde siempre comía Batlle si trabajaba por aquellos barrios.

Batlle no cenó en Las Euras, pero lo encontré en el bar Asiático de la calle del Rosal, al lado de un Centro republicano. Estaba con otro compañero a quien yo no conocía, pero que dijo conocerme mucho. No trabajaba en Barcelona, sino en Mataró. A mí me

---

urgía encontrar trabajo y a él, cumplir con el encargo del dueño del restaurante Americano, en el que trabajaba, de llevarle de Barcelona a un buen camarero.

[...]

Hacía dos meses que había llegado a Barcelona. Qué magia tendría aquella ciudad que hacía de cada uno de sus trabajadores un revolucionario en potencia. Por las noches, a la salida del trabajo, me gustaba concurrir a un teatro del Paralelo, donde se representaban obras de protesta como *El sol de la humanidad*, *El nuevo Tenorio*, *En Flandes se ha puesto el sol*, *Sangre y arena*, *Amalia*, o *La historia de una camarera de café* y otras. El teatro se llenaba todas las noches, siendo trabajadores la mayor parte de sus concurrentes. Dentro del teatro se respiraba la pasión revolucionaria.

[...]

Terminó la Conferencia Nacional de Sindicatos. Su clausura fue celebrada con un gran mitin en la plaza de toros. Pero una vez terminada la Conferencia, se desencadenó la tormenta. Seguí siempre fue semejante a una tormenta. Ya de joven lo era, pues fue miembro activo de un grupo anarquista catalán que tenía como nombre el de “Els fills de puta”. Con otros compañeros, interrumpió a tiros un mitin de Lerroix en un teatro del Paralelo de Barcelona. Luego, sin dejar de ser tormentoso, se hizo charlista de mesa de café y había que oírle hablar de “su” mesa del Café Español, rodeado de proletarios, que escuchaban con avidez sus disertaciones. Pintor de brocha gorda, Seguí alternaba la lechada de cal con disgresiones altamente interesantes.

El tiempo de sus charlas en el Café Español fue el mejor de su vida. Después, cuando cambió al Café Tupinamba de la plaza de la Universidad, donde alternaba con abogados, escritores y periodistas, con olvido de sus hermanos de clase, inició su decadencia. Y decadente fue su discurso de Tarragona, como lo fue su intento de definición del comunismo libertario en la Conferencia de Sindicatos de Zaragoza, porque no aportó claridad al odioso papel de los jacobinos en la revolución francesa ni precisó las etapas del posibilismo libertario.»

[Fragments de *El eco de los pasos* de Juan García Oliver]

BIBLIOTEQUES MÉS PROPERES:

Biblioteca del Poble Sec
Blai, 34

Biblioteca de Sant Pau i la Santa Creu
Hospital, 56